

44. Чубатий М. Західна Україна і Рим у XIII ст. у своїх змаганнях до церковної унії / М. Чубатий // Записки НТШ. – Л., 1917. – Т. 123–124. – С. 1–108.
45. Шараневич І. История Галицко-Володимирской Руси оть найдавейших времен до року 1453 / І. Шараневич – Л. : Накладом автора, 1863. – 348 с.
46. Юсова Н. М. “Давньоруська народність”: зародження і становлення концепції в радянській історичній науці (1930-ті – перша половина 1940-х рр.) / Н. Юсова. – К. : Стилос, 2006. – 620 с.
47. Analecta OSBM. – Сер. 2. – Секц. 2. – Вип. 1–2. – Рим, 1954.
48. Bartnicki M. Polityka zagraniczna księcia Daniela halickiego w latach 1217–1264 / M. Bartnicki. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2005. – 251 s.
49. Engel J. Ch. von. Geschichte von Galizien und Lodomerien / J. Ch. von Engel. – Galle : Ben Johann Jacob Gebauer, 1796. – S. 399–710.
50. Font M. Árpád-házi királyok és Rurikida fejedelmek / M. Font. – Szeged : Szegedi Középkorász Műhely, 2005. – 330 l.
51. Hoppe J. A. Geschichte und Erdbeschreibung der Königreiche Galizien und Lodomerien / J. A. Hoppe. – Wien : In Commision der Zierchischen Buchhandlung, 1792. – 364 s.
52. Kwiatkowski K. Przeciw Batu-chanowi czy Mendogowi – okoliczności, wymowa i znaczenie polityczne koronacji Daniela Romanowicza Halickiego na króla Rusi w 1253/1254 roku / K. Kwiatkowski // Klio. – 2004. – № 5. – S. 37–60.
53. Nagirnyj W. Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198/99–1264. Praca doktorska / W. Nagirnyj. – Kraków, 2007. – 240 s.
54. Włodarski B. Polska i Rus (1194–1340) / B. Włodarski. – Warszawa : PWN, 1966. – 326 s.

This article is devoted the historiographic estimates of the coronation of Volhynian Daniel Romanovich through the prism of politics and diplomacy of the papal curia in the middle of the XIII century, including – Pope Innocent IV. The author notes a particular interest in the studying the issue on the side of scientists from different countries. Activities of the Roman Pontifex, according to scientists, predicted expand their spheres of the influence for the many eastern lands, including – Rus' and Tataria.

Key words: the coronation, Pope Innocent IV, Daniel Romanovich, Tatars, foreign policy, diplomacy.

УДК 930.1 37.011.32: (477.83/.86)

ББК 63. 2 (4 Укр)

Світлана Колибаб'юк

СТУДЕНТСЬКИЙ РУХ ГАЛИЧНИНИ В ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – 30-х РОКАХ XX ст.

У статті здійснено аналіз західноукраїнської історіографії історії студентського руху в Галичині в другій половині XIX – 30-х роках XX ст. задля визначення її позитивного доробку, вузьких місць і значення в українській історичній та суспільній думці. Вивчено сукупність історіографічних джерел різного походження, що з'явилися в досліджуваний період.

Ключові слова: москвофільство, рутенство, народовство, радикалізм.

У сучасній історичній науці посилюється інтерес до вивчення історії студентського руху в Україні, зокрема й у Галичині в другій половині XIX – 30-х роках XX ст., коли він здійснив бурхливий, складний, суперечливий поступ. Це знайшло відображення в значному пласті різножанрової літератури, що з'явилася в зазначений період і заслуговує на ретельне вивчення задля використання її інформативної бази та інших позитивних напрацювань сучасною історіографією. Поряд із цим студентський рух як за досліджуваний період, так і за сучасних умов істотно впливав і впливає на розв'язання значущих проблем суспільного розвитку, що також посилює інтерес до його минулого, щоб урахувати історичний досвід та уроки. Сказане зумовлює наукову та практичну актуальність і значущість заявленої в назві статті теми.

Сучасними науковцями недостатньо з'ясованим залишається вивчення літератури з історії студентських організацій, що вийшла переважно в Галичині до 1939 р. Звернення дослідників до цієї проблеми в спеціальних розділах дисертаційних і моно-

графічних праць (В.Благий [2], І.Гурак [12], В.Качмар [17], Р.Ковалюк [18] та ін.) ще не забезпечило її ґрунтовного комплексного висвітлення.

Мета статті полягає в здійсненні аналізу західноукраїнської історіографії історії студентського руху в Галичині в другій половині ХІХ – 30-х роках ХХ ст. задля визначення її позитивного доробку, вузьких місць і значення в українській історичній та суспільній думці.

Науковий доробок студентського руху виглядає доволі складним, різноплановим. Його характерні риси й особливості проявляються так. По-перше, він увібрав у себе численні відмінні за характером організаційні структури з різними формальним статусом і завданнями, ідейною спрямованістю, що накладає додаткові труднощі на їхнє вивчення. По-друге, на відміну від “Просвіти” та інших культурно-освітніх установ, які мали статус “загальнонаціональних”, тому за традицією висвітлювалися переважно з єдиних ідейних позицій, український студентський рух був доволі строкатим в ідейно-політичному відношенні, тож його дослідники виступали з різних ідеологічних позицій – москвофільської, народовської, радикальної, соціал-демократичної, націоналістичної та ін. По-третє, осмислення життєдіяльності студентських організацій також розгорталося за “гарячими слідами” і носило відбиток згадуваної “ювілейності”, тож воно викликало цікавість з боку знаних інтелектуалів із середовища студентства, що надавало їхнім працям більшої полемічності, глибшої аналітики. По-четверте, посилювалася тенденція вивчення студентських організацій у різних тематичних ракурсах, що відображали їхні сутнісні характеристики та відповідні напрями суспільної діяльності. По-п’яте, література із цієї проблеми представлена фактично всіма історіографічними течіями й напрямками, що витворює складну поліваріантну сукупність наукових знань і суспільних уявлень про неї.

Міцне підґрунтя вивчення історії студентського руху Галичини заклала західноукраїнська історіографія останньої третини ХІХ – початку ХХ ст., що виявилася найбільш ідейно заангажованою в осмисленні його витоків і поступу. Згідно з думкою Р.Ковалюка, дослідження проблеми “започаткував” “Історичний очерк розвою тов. акад. “Дружній Лихвар” опісля “Академічне Братство” від часу його засновання 21/IV.1871 по заг. збори т-ва 1/XI.1885” [16]. Науковець установив, що його авторство належить Є.Калитовському, студентові права, і відзначив, що це була його доповідь на листопадових 1885 р. зборах “Академічного братства” [18, с.9–10]. Така позиція щодо “пальми першості” виглядає дещо дискусійною, позаяк сама праця була надрукована І.Франком у “Записках НТШ” у 1903 р. [39], тобто через вісімнадцять років після оголошення доповіді, яка, вірогідно, допрацьовувалася Є.Калитовським до формату статейної публікації.

Ця думка підтверджується джерельною базою й обсягом “Історичного очерка...” [16], написаного на основі протоколів виконавчих органів і загальних зборів товариств “Академічне братство”, “Дружній лихвар” і листів, свідчень громадських діячів. Зі всього видно, що Є.Калитовський був докладно ознайомлений зі складними перипетіями в середовищі студентства, яке через ідейні розбіжності й особисті амбіції переживало складні процеси організаційно-ідеологічного становлення. При цьому він не став незаангажованим літописцем, а наполегливо доводить правильність дій, які примушували частину студентства розривати організаційну єдність з ідейними опонентами та змінювати зміст і характер діяльності своїх інституцій із “самодопомогових” на організації, покликані вирішувати широкий спектр суспільних завдань. Маючи здібності аналітика та переслідуючи певні стратегічні завдання, Є.Калитовський фокусував увагу на переломних подіях студентського життя та вважав, що нарис матиме пізнавальне й повчальне значення для наступних генерацій українського студентського руху. Отож він насправді є цінним як історіографічним, так й історичним джерелом з вивчення його першопочатків.

У хронологічному відношенні маємо більш ранні історико-аналітичні праці із цієї проблеми. У лютневих 1892 р. числах часопису “Діло” надруковано розлогий історичний нарис “Молода Русь в роках 1860–1866” [26], автор якого також належав до провідників студентства, але його ім’я допоки не встановлено. Публікація має характер хроніки, адже події описувалися за “гарячими слідами”, позаяк і рукопис був завершений 1866 р. З позицій народовської течії в праці описані перипетії в стосунках народовців зі старорусинським табором і процеси їхнього розмежування. Автор показав вплив на молодь ідей Т.Шевченка, інших діячів Наддніпрянщини та складні умови формування її ідейних переконань і шляхи пошуку власної національної ідентичності. Нарис становить важливе джерело для розуміння ролі “академіків”, як тоді називали не лише студентів університетів, а й учнів гімназій, у становленні народовської течії Галичини.

Порушуючи хронологію розвитку досліджень з історії студентського руху, відзначимо низку праць, присвячених впливу Наддніпрянщини на його становлення. Так, у 1913, 1915 і 1918 рр. у “Записках НТШ” були надруковані студії І.Верхратського “З первих літ народовців (1861–1866)” [5] і Т.Реваковича про поширення поезій Т.Шевченка в Галичині в 1860-х роках і взаємини між письменниками обох регіонів [32–33]. Показуючи роль студентів-“академіків” у зародженні народовського напрямку, автори акцентували на виданні їхніх часописів як головного засобу поширення нових ідей, гуртування однодумців і вияву внутрішньої самоорганізації, а також на взаєминах молоді зі старшою генерацією галицького політикуму та наддніпрянською інтелектуальною елітою.

Комплексно до цієї проблеми підійшов О.Терлецький у відомій історико-мемуарній праці “Галицько-руське письменство 1848–1965 рр. ...” (1903) [37]. Аналізуючи ідейні витoki й розгортання організаційних структур народовського руху, він, починаючи від “Руської трійці” і “Весни народів” 1848 р., з’ясував генезу та деталізував широкий спектр зовнішніх і внутрішніх чинників, що визначали його розвій. До подій 1860–70-х років О.Терлецький підходить і як до сучасних, що, попри певну суб’єктивність, емоційність, посилює значущість його оціночних характеристик суспільних процесів та окремих персоналій.

За наступних років до цієї проблеми зверталися Я.Гординський (1917) [7], К.Студинський (1926, 1928) [35–36], М.Лімницький (1933) [21] та інші західноукраїнські дослідники. Лейтмотивом їхнього доробку є показ величезного впливу інтелектуальної еліти Наддніпрянщини, особливо діячів Кирило-Мефодіївського товариства (П.Куліша, В.Білозерського та ін.), і творчості Т.Шевченка, О.Кониського, М.Старицького, І.Нечуя-Левицького на формування світогляду та прагнень до самоорганізації української молоді. З таких позицій розкриваються особисті контакти між ними, заходи зі створення народовських часописів (“Вечерниці”, “Мета”, “Нива”, “Русалка”, “Русь”, “Правда”), постановня таємних провінційних громад та інших об’єднань (“безстатутне товариство “Січ”), взаємини зі старорусинами й представниками старшої генерації, а також явище “козакування”, ставлення до простого народу тощо.

Визнаючи й ідеалізуючи захоплення галицької молоді наддніпрянцями, дослідники по-різному показують вплив на неї “польського чинника” у вигляді польського повстання в Російській імперії 1863–1865 років, стосунків з поляками-хлопоманами, польськими організаціями тощо. Не заперечуючи його в принципі, вони явно (і, можливо, свідомо) недооцінювали його значення, хоча насправді польський рух слугував зразком для наслідування та стимулом для самоорганізації на національному ґрунті. Ці праці достатньо персоніфіковані: серед провідників народовського руху постійно фігурують імена О.Огоновського, братів Олександра й Осипа Барвінських, В.Навроцького, В.Шашкевича, Ф.Заревича, О.Заклинського, Ю.Романчука, О.Партицького,

А.Вахнянина, але на першому місці завжди стояв його визнаний лідер Д. Танячкевич, якому приписувалися непересічні організаторські й інтелектуальні якості.

Повертаючись до почергового розгляду появи студій про студентський рух, відзначаємо групу спеціальних досліджень із цієї проблеми. Гадаємо, що за згадуваною працею-хронікою “Молода Русь...” (написана 1866 року, видана 1892 року) “пальму першості” в аналітичному осмисленні його першопочатків слід віддати підготовленій наприкінці 1870-х років неопублікованій студії М.Павлика “Рух галицько-руської молоді 1870–1879 р.” [31], рукопис якої зберігається у фондах ЦДІАУ у Львові. Будучи членом “Академічного кружка”, автор відтворив динаміку розгортання ідейного протистояння між окремими групами його членів, причому не лише москвофілами та народовцями, а й “рутенцями” (австро-русинами, які вірили в можливість самореалізації українців під протекторатом Відня), з’ясовано його причини та перебіг дискусій навколо часопису “Друг” з питань правопису, виборів керівництва тощо. Значення праці М.Павлика також полягає в показі зародження радикальної течії в українському політичному русі Галичини. Тим самим він фактично започаткував осмислення історії студентського руху з відповідних ідейних позицій, що знайшло продовження в працях І.Франка та її інших прихильників.

З-поміж них відзначимо історико-біографічні нариси М.Лозинського, що з’явилися 1917 року у “Віснику Союзу Визволення України” з нагоди роковин смерті М.Павлика [23] та І.Франка [22]. Висвітлюючи життєдіяльність цих визначних діячів, автор акцентував увагу на з’ясуванні обставин, що зумовили зміни ідейно-політичних орієнтацій в українському студентському русі в середині 1870-х років, і пов’язує з ними зародження і посилення радикальної течії в Галичині. Проводиться думка, що саме під їхнім впливом змістилися акценти на соціальні питання, які витіснили на другий план мовні дискусії та посилили увагу студентства до потреб простого народу.

Ідейна радикалізація студентського руху та поява в ньому нової течії, що не пов’язувала себе з русофілами чи народовцями, знайшла висвітлення в роботах І.Франка. До цієї теми він звертався в багатьох історико-публіцистичних працях, з-поміж яких три викликають найбільшу історіографічну цікавість. У вступній статті “З історії української молоді в Галичині, 1871–1888” (1903) до згадуваного “Історичного очерку...” [39], відтак у брошурі “Молода Україна” (1910) [41] І.Франко увиразнив процес ідейного розмежування між русофільською та народовською молоддю, серед якої зростала кількість прихильників радикальних соціалістичних ідей. З’ясовуючи місце й роль студентства в стосунках між галицькими політичними течіями останньої третини XIX ст., І.Франко саме в ній убачав чинник, здатний протистояти зовнішнім загрозам, що стримують розвиток української спільноти, розділеної державними кордонами, і стати його надійною консолідуючою силою.

У праці “Ідеї” та “ідеали” галицької москвофільської молоді”, уперше опублікованої в “Літературно науковому віснику” в 1905 р. і тоді ж виданої окремою брошурою [40], І.Франко зі всією майстерністю свого публіцистичного таланту підняв голос у дискусії навколо історичного розвою русофільського товариства “Друг” та охарактеризував ідейні погляди його членів, доводячи, що молода й старша генерації “галицьких москвофілів” не мають нічого спільного з російським народом і його культурою, тому вони повинні відмовитися від постулатів “абстрактної єдності”, щоб реально працювати для свого “простого, сірого, темного хлопа”. Історико-публіцистичний здобуток І.Франка становить важливе як історичне, так й історіографічне джерело з вивчення історії студентського руху в Галичині.

Окремо зупинимось на поглядах та оцінках студентського руху патріарха української історичної науки М.Грушевського, який, перебуваючи в Галичині, не лише пильно стежив за його розвитком, а й брав у ньому безпосередню участь. Квінтесенцію його історико-аналітичних та історико-публіцистичних статей “Справа українсько-

руського університету у Львові” (1899), “В справі “Академічного дому” (1902), “Справа українських катедр і наші наукові потреби” (1907), “Перед останніми зборами української молодіжи”, “Невідкладна справа” [8–12] і публікації, вміщеної в петербурзькому збірнику “Український Студент” (її зміст докладно передає часопис “Шляхи”, на який і покликаємося [28]), становить осмислення в широкій історичній ретроспективі боротьби за українські університети в Галичині та в Наддніпрянщині, вплив польсько-українських стосунків на її перебіг і порівняльна характеристика становища українського студентства “підросійської” і “підавстрійської” України. М.Грушевський вважав, що перше з них “без тіни національної свідомості”, позаяк є “відломком російського студентства”, тоді як галицька молодь відзначалася високим рівнем самоорганізації, активною життєвою позицією, готовністю до самопожертви заради національної ідеї. Головну перешкоду в розвитку останньої він убачав у внутрішньому ідейному розбраті. Такий виважений незаангажований погляд на проблему особливо вартісний, позаяк більшість західноукраїнських літописців студентського руху трактували його минуле й сучасне становище з певних ідейних позицій.

Під кутом постулатів соціал-демократичної течії до цієї проблеми підходив В.Левинський – активний діяч студентського руху 1903–1910 років. У праці “Нарис розвитку українського робітничого руху в Галичині” (1914) [20] він відстежив зародження та розгортання соціалістичного руху в краї, обґрунтував необхідність творення окремої української соціал-демократичної партії та показав її ідейний вплив на студентство і його орган “Молода Україна”. До речі, за такий “сепаратизм” В.Левинського гостро критикували російські більшовики.

Довоєнне історіювання студентського руху підсумовують публікації, які засвідчують прагнення до його системно-аналітичного осмислення. З-поміж них відзначимо статтю Є.Олесницького “З перед четвертини століття (Коротка з історії руської молодіжи університетської)”, уміщену в “Літературно-науковому віснику” за 1904 р. [29]. Це одна з перших удалих спроб у концентрованому вигляді, без зайвої деталізації показати основні тенденції, віхи становлення студентського руху, коли під впливом зовнішніх чинників, внутрішніх ідейних орієнтацій (москвофільство, рутенство, народовство, радикалізм) і намагань налагодити “кредитно-самопомогову” діяльність ішов активний пошук нових форм самоорганізації (“Академічне братство”, “Дружній лихвар” та ін.). Автор споглядає на нього як на природний процес пошуку власного “Я”, що визначив подальші устремління українського студентства.

Основу наступної студії становить виступ К.Заклинського на липневому 1913 р. студентському конгресі, який під назвою “Українська молодіж австрійської України за останніх 40 літ” опублікував київський часопис “Українська хата” [14]. Вихідним постулатом статті є думка про виняткове значення українського студентства в суспільно-політичному житті Галичини, позаяк воно ввібрало в себе особливості культурного, політичного й економічного розвитку краю та становить рушійну силу його національного розвою. Обізнаний з віяннями європейської суспільної думки й історією українського національного відродження, автор запропонував одну з перших періодизацій українського студентського руху в Галичині, яка донині не втратила свого значення. Так, у його розвитку виокремлюють чотири періоди: 1) етнографічно-літературного націоналізму (до 1875 р.); 2) боротьби за світогляд (драгоманівщина – до 1890 р.); 3) кристалізації суспільно-політичних ідеалів (до 1900 р.); 4) змагань за університет. Проводиться думка, згідно з якою кожен з них мав свої особливості, зумовлені ідейно-організаційними пошуками та суспільними запитами студентства, але всі етапи поступу сприяли нарощуванню власних традицій, перетворюючи його у вагомий чинник національного руху українства в Російській та Австро-Угорській імперіях.

Брат Кирила Заклинського Роман, також чільний діяч студентського руху, у широкій історичній ретроспективі окреслив шляхи й етапність його партійної диферен-

ціації [15]. Він показав, що домінуюча в українському громадському житті націонал-демократична ідеологія не стала панівною серед студентства, позаяк воно активно ставало під знамена української соціал-демократії, яка виходила з-під контролю польських речників цієї течії. Значний вплив у його середовищі мала радикальна течія, а найменша частина студентства поділяла проросійську орієнтацію, у середині якої також існували різні ідейні погляди. Така ідейно-політична строкатість, на думку Р.Заклинського, з одного боку, відображала ситуацію в українському політикумі, а з іншого, – розпорошувала сили, перешкоджала реалізації студентством свого потенціалу.

Міжвоєнна західноукраїнська історіографія принесла скромніший доробок з висвітлення історії студентського руху Галичини, ніж за довоєнного періоду, що серед інших причин пояснювалося зануренням його діячів у внутрішні тогочасні проблеми. Вивчення цієї проблеми циркулювало навколо “університетської справи”, яка знову актуалізувалася зі встановленням польського режиму. Її історико-аналітичне осмислення розпочалося на межі XIX–XX ст., відтак вона почала розглядатися в літературі у двох аспектах: 1) боротьби за українізацію Львівського університету (під такою назвою він фігурує в україномовних студіях, тож її вживаємо й у нашому дослідженні; офіційно ж із 1880-х років він називався “Цісарсько-королівський університет ім. Франца І у Львові”) і за відкриття українського університету у Львові; 2) створення і функціонування Українського таємного (приватного) університету у Львові в 1919–1924 рр.

Головні віхи довоєнного етапу вивчення цього питання знаменують видання публіцистичного, документального й історико-мемуарного спрямування: брошура “О руський університет у Львові” (1904), збірник “За український університет у Львові” (1910) (зі згадуваною статтею М.Грушевського [11]), “Хай живе самостійний університет у Львові” (1910) та ін. Їхніми авторами виступали переважно самі учасники, зокрема, і колишні “сецесеоністи” боротьби за його українізацію наприкінці XIX – на початку XX ст., тож їхні публікації були доволі емоційними, мали викривальний, протестаційний характер, спонукали до подальших змагань за вирішення цієї справи. У сукупності вони відображають як загальну історичну ретроспективу, так і її вузлові моменти, окремі епізоди. Одним з перших узагальнюючих нарисів із порушеної проблеми стала історико-документальна книжка С.Буди “За український університет” (1912) [3], яка значною мірою ґрунтувалася на матеріалах згаданих вище видань, але в системному вигляді в душі романтично-позитивістської методології відображала передумови й етапність боротьби навколо вишу у Львові. Ці публікації проливають важливе світло на міжнаціональні та суспільно-політичні відносини в Галичині: попри виразний антипольський характер, “австрійський чинник” залишався ніби в “тіні” чи переважно зображався у вигляді “справедливого арбітра”, який спостерігав за цією “внутрішньою справою Галичини”. Вони показують, що боротьба за університет стала каталізатором світоглядних трансформацій студентської молоді, зумовлювала характер її самоорганізації та форми, методи, тактику всієї суспільної діяльності.

Першим ґрунтовним дослідженням стала книга В.Мудрого “Боротьба за огнище української культури на західних землях України” (1923) [27], де після історичної ретроспективи довоєнної боротьби за Львівський університет глибоко розкрито змагання за українські вищі школи у Львові зі встановленням польського режиму. Ця праця є важливим історіографічним та історичним джерелом з історії українського студентського руху.

Будучи чільним діячем “Академічної громади” та Українського студентського союзу, В.Мудрий керував канцелярією Українського таємного університету та виконував обов’язки секретаря Кураторії українських вищих шкіл, що координувала зусилля громадськості в цій справі. У його руках зосереджувалася основна інформа-

тивна база про їхнє функціонування, тож, розкриваючи епопею боротьби й гострого протистояння навколо Українського таємного університету, В.Мудрий показав місце й значення в їхньому функціонуванні різних національних інституцій, з-поміж яких провідна роль належала студентству, котре продемонструвало величезний мобілізаційний потенціал і покликала до життя численні форми самоорганізації. Це зумовлювало як консолідацію, так і дезінтеграцію українського студентського руху, який ще довгий час не міг оговтатися від внутрішніх потрясінь і розколів.

З проекцією на таку “історичну перспективу” відбувалося подальше осмислення історії боротьби за український університет, яка піддавалася всілякій героїзації, мала слугувати прикладом, надихати сучасних студентів на спротив чинному польському режимові. Таку спрямованість мала напівлегальна брошура з промовистою назвою “Борись! Збірка статей з приводу 14-літніх роковин смерті Бл. Адама Коцка” (1924) [4]. Її авторами, чий прізвища заховані під псевдоніми й криптоніми, були студенти та викладачі Українського таємного університету, які болісно переживали поразку у визвольних змаганнях, і владні утиски, тому історію боротьби за університет осмислювали, передусім, через призму польсько-українського протистояння, а його жертва А.Коцко був оповитий ореолом мучеництва й самопожертви.

У 1930-х роках акценти дещо зміщуються в напрямі трактування змагань за Львівський університет на початку ХХ ст. як досвіду консолідації студентства, яке, незважаючи на внутрішні ідейні суперечності, виступало єдиним національним фронтом у цій справі. Таку тенденцію увиразнює змістовна історико-аналітична розвідка А.Романюка “Боротьба за укр. храм науки у Львові (1900–1914)” [34], яка передає настрої студентства й акцентує на діяльності його крайових, фахових та інших організацій у цьому напрямі.

За міжвоєнного періоду увиразнилася тенденція щодо вивчення студентського руху в розрізі доктрин різних ідеологічних течій – радикальної, націонал-демократичної, соціал-демократичної, націоналістичної, москвофільської, радянської. На практиці вона знаходила вияв як у появі спеціальних, переважно статейних, публікацій, так і у висвітленні цієї проблеми в контексті студій з різної суспільно-політичної тематики.

З позицій домінуючої серед українського студентства націоналістичної течії осмислювалася історія його розвитку на сторінках професійної преси задля актуалізації набутого досвіду в розв’язанні сучасних проблем. Це явище типологізують, увиразнюють публікації її знаних діячів й ідеологів М.Дужого [13], Д.Кузика [19], С.Мілянчика [25] та ін. Вони присвячені черговим конгресам студентства, тож подають синтезовані узагальнення про його ідеологічне й організаційне становлення, підсумовують здобутки та прогалини діяльності за часу панування польського режиму. У різножанрових працях одного із чільних ідеологів радикального руху, згодом знаного історика М.Стахівця фрагментарно висвітлено роль і місце студентства в його розвитку та з відповідних ідейних позицій оцінюються впливи молоді на суспільно-політичне життя Галичини.

Історична доктрина русофілів стосовно розвитку студентського руху в Галичині знайшла концентрований вираз у збірнику статей “Вешніа воды”, виданому з нагоди 60-річчя заснування товариства “Друг” (“Академічний кружок”) (1932) [6]. Уміщені в ньому розлогі історико-документальні нариси А.Хиляка про розвиток суспільно-політичної думки галицько-руського студентства [42]; М.Онишкевича з історії товариства “Друг” [30]; Р.Луцика про студентські часописи [24] доводять провідну роль студентської молоді в ідейно-організаційному становленні галицького русофільства. Покликаючись головню на матеріали часопису “Слово” (отже, екстраполюючи позицію москвофілів 1870-х років), вони показують важкий процес розриву українського студентства з польськими товариствами та його пошуки власних національних орієнтирів

через здолання як внутрішніх суперечностей, так і перепон з боку австрійської влади. Основна перешкода діяльності “Академічного кружка” вбачалася в поширенні серед його українофільського крила радикально-соціалістичних ідей М. Драгоманова та в його підтримці з боку народовських товариств. Загалом історія проросійськи зорієнтованої течії українського студентського руху подається як постійний опір офіційній владі та різним проукраїнським силам.

Змістовними в інформаційному відношенні виглядають історичні нариси про розвій окремих студентських товариств. Подекуди вони базувалися на солідній джерельній базі (протоколи з'їздів і виконавчих органів, спогади, матеріали статистики) як, приміром, праця з історії “Медичної громади у 1910–1935 рр.” (Л. Беч [1]), а здебільшого становили огляд головних здобутків з нагоди чергових ювілеїв [38]. Зважаючи на характер західноукраїнської історіографії міжвоєнної доби, такі студії цілком відповідають тодішнім парадигмам, представляючи окремі “скельця”, з яких вимальовується загальний стан студентського руху Галичини.

Таким чином, західноукраїнська історіографія започаткувала ґрунтовне системне вивчення студентського руху в Галичині другої половини ХІХ – 30-х років ХХ ст. До її головних незаперечних здобутків слід віднести нагромадження фактографічної бази з порушеної проблеми й аналітичне осмислення її вузлових аспектів, пов'язаних з головними етапами його ідейно-організаційного становлення, боротьбою за вирішення “університетської справи”, вивченням ідеологічних орієнтацій студентства, показом діяльності його окремих товариств та їхнього внеску в розвиток різних сфер суспільного життя галицького українства. Водночас західноукраїнська історіографія залишалася, по-перше, наскрізь україноцентричною: усі події і процеси оцінювалися винятково з позицій “української сторони”, тоді як дії поляків безапеляційно засуджувалися, без з'ясування їхніх мотивів і прагнень. По-друге, поступ студентських організацій оцінювався переважно через призму різних ідейно-політичних течій, що часто призводило до його однобічних, упереджених трактувань. Ці та інші риси певною мірою успадкували й сучасні дослідники, які повинні активніше враховувати як позитивні напрацювання, так і недоліки своїх попередників.

1. Беч Л. З. Начерк історії Медичної Громади (1910–1935) / Л. З. Беч // 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. – Л., 1935. – С. 59–77.
2. Благий В. Б. Студентство Львівського університету в 1900–1914 роках: історико-соціологічний аспект : автореф. дис. канд. іст. наук : 07.00.01 “Історія України” / В. Б. Благий. – Л., 2002. – 20 с.
3. Буда С. За український університет / С. Буда. – К., 1912. – 82 с.
4. Борись! Збірка статей з приводу 14-літніх роковин смерті Бл. Адама Коцка. – Л., 1924. – 56 с.
5. Верхратський І. З первих літ народовців (1861–1866) / І. Верхратський // Записки НТШ. – Л., 1915. – Т. 122. – С. 79–101.
6. Вешнія воды. Сборникъ статей посвященныхъ шестидесятилетию общества русскихъ студентовъ “Другъ” (“Академический Кружокъ”) 1971–1931. – Л., 1932. – 196 с.
7. Гординський Я. До історії культурного і політичного життя в Галичині в 60-тих рр. ХІХ ст. / Я. Гординський. – Л., 1917. – 42 с.
8. Грушевський М. В справі “Академічного дому” / М. Грушевський // Твори : у 50 т. / Михайло Грушевський. – Т. 1. Серія суспільно-політичні твори. – 1894–1907. – Л. : Світ, 2002. – С. 234–235.
9. Грушевський М. Перед останніми зборами української молодіжи / М. Грушевський // Шляхи. – 1913. – Ч. 8–9. – С. 97–99.
10. Грушевський М. Справа українських катедр і наші наукові потреби / М. Грушевський // Твори : у 50 т. / Михайло Грушевський. – Т. 1. Серія суспільно-політичні твори. 1894–1907. – Л. : Світ, 2002. – С. 458–484.
11. Грушевський М. Невідкладна справа / М. Грушевський // За український університет у Львові. – Л., 1910. – С. 5–8.
12. Гурак І. “Молода Україна”: студентство в суспільно-політичному житті Галичини (60 рр. ХІХ – початок ХХ ст.) / І. Гурак. – Івано-Франківськ : Вид-во ПП Третяк І. Я., 2007. – 280 с.

13. Дужий М. Новий етап в житті українського студентства / М. Дужий // Студентський шлях. – 1932. – Ч. 7–8. – С. 148–166.
14. Заклинський К. Українська молодь австрійської України за останніх 40 літ: реферат на конгресі української молодіжи 2 липня 1913 р. / К. Заклинський // Українська хата (Київ). – 1913. – Ч. 7–8. – С. 468–478; Ч. 10. – С. 633–641.
15. Заклинський Р. На шляху партійної диференціації українського студентства / Р. Заклинський // Шляхи. – 1913. – Ч. 8–9. – С. 101–103; 1914. – Ч. 11. – С. 146–150.
16. Історичний очерк розвою тов. акад. “Дружній Лихвар” опісля “Академічне Братство” від часу його засновання 21/IV.1871 по заг. збори. т-ва 1/XI.1885 // Записки НТШ. – 1898. – Т. 55. – С. 5–21.
17. Качмар В. М. Проблема українського університету у Львові в кінці XIX – початку XX ст.: суспільно-політичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01 “Історія України” / В. Качмар. – Л., 1999. – 21 с.
18. Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях XIX–XX ст. / Р. Ковалюк. – Л. : Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2001. – 420 с.
19. Кузик Д. Десятиліття львівського українського студентства / Д. Кузик // Перемога. – 1935. – Ч. 30. – С. 8–13.
20. Левинський В. Нарис розвитку українського робітничого руху в Галичині / В. Левинський. – К., 1914. – 124 с.
21. Лімницький М. Галицька молодь 60-х років XIX ст. і Шевченко / М. Лімницький // Рідна школа. – 1933. – Ч. 5. – С. 68–70.
22. Лозинський М. Життя і діяльність Івана Франка / М. Лозинський // Вістник Союзу Визволення України. – 1917. – 3 червня.
23. Лозинський М. Михайло Павлик. Його життя та діяльність. З приводу дволітньої річниці смерті в дні 26 січня / М. Лозинський // Вістник Союзу Визволення України. – 1917. – 14 лютого.
24. Луцик Р. Я. Журнали галицько-руського студенчества в минулому и сучасному / Р. Я. Луцик // Вешнія воды. Сборникъ статей посвященныхъ шестидесятилетию общества русскихъ студентовъ “Другъ” (“Академический Кружок”) 1971–1931. – Л., 1932. – С. 72–119.
25. Мілянчик С. Життя і праця українського студентства під Польщею / С. Мілянчик // Студентський шлях. – 1931. – Ч. 1–2. – С. 16–30.
26. “Молода Русь” в роках 1860–1866 (з рукопису з року 1866) // Діло. – 1892. – 3 лютого, 5 лютого, 6 лютого, 7 лютого, 10 лютого, 12 лютого, 13 лютого, 17 лютого, 19 лютого, 20 лютого.
27. Мудрий В. Боротьба за огнище української культури на західних землях України / В. Мудрий. – Л. : Накладом Української Студентської Ради, 1923. – 130 с.
28. О. Г. Український студент / О. Г. // Шляхи. – 1913. – Ч. 6. – С. 79.
29. Олесницький Є. З перед четвертини століття (Коротка з історії руської молодіжи університетської) / Є. Олесницький // Літературно-науковий вісник. – 1904. – Т. 27. – Кн. IX. – С. 124–132.
30. Оньшкевичь М. О. Общество Русскихъ Студентовъ “Другъ” въ прошломъ и настоящемъ / М. О. Оньшкевичь // Вешнія воды. Сборникъ статей посвященныхъ шестидесятилетию общества русскихъ студентовъ “Другъ” (“Академический Кружок”) 1971–1931. – Л., 1932. – С. 4–16.
31. Павлик М. Рух галицько-руської молоді 1870–1879 р. / М. Павлик // Центральний державний історичний архів України у Львові, ф. 663, оп. 1, спр. 9.
32. Ревакович Т. З початків ширення поезій Шевченка в Галичині / Т. Ревакович // Записки НТШ. – Л., 1918. – Т. 126–127. – С. 259–261.
33. Ревакович Т. Переписка письменників 1860-х років в Галичині / Т. Ревакович // Записки НТШ. – Л., 1913. – Т. 117–118. – С. 269–286.
34. Романюк А. Боротьба за укр. храм науки у Львові (1900–1914) / А. Романюк // Студентський шлях. – 1931. – Ч. 7–8. – С. 150–155.
35. Студинський К. Епізоди боротьби за Українство в 1863 р. / К. Студинський. – Л., 1926. – 552 с.
36. Студинський К. До історії зв’язків Куліша з Галичанами в р. 1869–70 / К. Студинський // Записки НТШ. – Л., 1928. – Т. 148. – 272 с.
37. Терлецький О. Галицько-руське письменство 1848–1865 рр. на тлі тогочасних суспільно-політичних змагань галицько-руської інтелігенції / О. Терлецький. – Л. : Літературно-Науковий Вісник, 1903. – 146 с.
38. Тридцятьліття Товариства “Академічний хор “Бандурист” // Студентський вісник. – 1936. – Червень. – С. 29–30.
39. Франко І. З історії української молодіжи в Галичині, 1871–1884 / І. Франко // Записки НТШ. – Р. XII. – 1903. – Кн. V. – Т. LV. – С. 2–26.
40. Франко І. “Ідеї” та “ідеали” галицької москвофільської молодіжи / І. Франко // Зібр. тв. : у 50 т. / І. Франко. – Т. 45. – С. 410–422.
41. Франко І. Молода Україна. Провідні ідеї і епізоди / І. Франко. – Л., 1910. – 112 с.

42. Хиляк А. Е. Идеология и развитие общественно-национальной мысли галицко-русского студенчества / А. Е. Хиляк // Вешня вода : сборник статей посвященный шестидесятилетию общества русских студентов "Другъ" ("Академический Кружок") 1971–1931. – Л., 1932. – С. 36–54.

The article analyzes the history of Western historiography student movement in Galicia in the second half of XIX – 30 XX century. to identify its positive achievements, weaknesses and value in the Ukrainian historical and public opinion. The subject of study is a set of historical sources of different origin, which appeared in the period. Its novelty lies in the insufficient degree z'yasovnosti modern scholars studying the history of literature on student organizations, published mainly in Galicia in 1939.

Key words: Russophilism, rutenstvo, narodovstvo, radicalism.